

DAKTARIŠKĖS 5-osios GYVENVIETĖS KERAMIKOS SU ORGANINĖS KILMĖS PRIEMAIŠOMIS ORNAMENTIKA

MARIUS IRŠĖNAS, ADOMAS BUTRIMAS

1986 m. Janapolės vidurinės mokyklos moksleiviai tarp Biržulio ir Stervos ežerų esančios kalvos pietiniame šlaite, netoli Daktariškės kaimo, aptiko Daktariškės 5-ąją neolito gyvenvietę¹. Ją Vilniaus dailės akademijos archeologinė ekspedicija tyrinėjo 1987–1990 m. Tai vienas iš didžiausių durpyninių akmens amžiaus paminklų, tyrinėtų vakarų Lietuvoje. Ištirtas 648 m² plotas. Surinkta apie 9440 puodų šukių su organinės kilmės priemaišomis, per 1590 puodų šukių su mineralinės kilmės priemaišomis, titnago inventoriaus, kaulo ir rago kirvių, skobtų, žeberklų, keliasdešimt gintarinių kabučių, skridinių, grandžių, sagučių ir gintaro žaliavos gabalų, tinklų pasvarų, įsuktų į beržo tošį, plūdžių iš pušies žievės ir daugybė kitų radinių². Gyvenvietėje pavyko išskirti du kultūrinius sluoksnius: ankstyvesnį kultūrinį sluoksnį su organinės kilmės priemaišų turinčia keramika ir vėlyvesnį sluoksnį su mineralinės kilmės priemaišų turinčia keramika (Butrimas 1988, p. 5–7; Butrimas 1990, p. 7–9; Butrimas 1992, p. 8–11; Butrimas 1998, p. 107–131).

Visą Daktariškės 5-ojoje gyvenvietėje rastą keramiką pagal molio masės sudėtį, t. y. priemaišas molio masei liesinti, galima skirti į dvi grupes: keramiką su mineralinėmis priemaišomis (smėlis, grūstas granitas) ir keramiką su organinėmis priemaišomis (grūstos kriauklės, augalinės kilmės priemaišos). Keramiką su mineralinėmis priemaišomis yra palyginti plonų sienelių ir sunkesnė dėl didesnio molio masės tankio. Jos rasta 1590 šukių, iš kurių 154 priskirtos skirtingiems puodams (minimalus puodų skaičius). Pastarąją keramiką, atsižvelgiant į jos molio masę, ornamentiką ir kaklelių siluetą, galima priskirti vadinamosios virvelinės keramikos horizonto grupei, konkrečiau Pamarių kultūrai³. Išsamesnę jos analizę atidedame vė-

lesniam laikui, o šiame straipsnyje atidžiau pažvelgsime į Daktariškės 5-osios gyvenvietės keramiką su organinėmis priemaišomis, daugiausia dėmesio kreipdami į ornamentiką.

Surinkta 9440 keramikos su organinės kilmės priemaišomis šukių iš jų 361 (0,38 %) ornamentuota. Pagal skirtingus pakraštėlius nustatyta buvus 406 skirtingus puodus (minimalus puodų skaičius) iš jų 303 (74,63 %) ornamentuoti.

Keramiką su organinėmis priemaišomis pirmu žvilgsniu galima skirti į dvi grupes: keramiką su smulkintų kriauklelių priemaišomis ir keramiką su augalinėmis priemaišomis. Iš tikrųjų dalies šukių paviršius rodo, kad kriauklių nebuvo pagailėta, tačiau kitose šukėse jų nematyti, ir tik lūžyje viena kita, o dažnai nė vienos. Tačiau net ir tais atvejais, kai jų, nesimato, mes negalime tvirtinti, kad jų nors ir labai mažai, negalėjo būti. Tad vizualinis skyrimo būdas tampa labai abejotinas, nes neaiški riba, kuri leistų šukę laikyti esančią su kriauklių priemaišomis ar be jų. Tas pats pasakytina ir apie augalinės kilmės priemaišas, kurių pėdsakai matyti ištrupėjusiose sienelėse ir lūžio vietose. Augalinių priemaišų aptinkama ir šukėse su gausiomis kriauklių priemaišomis. Išskirti šias grupes, jeigu iš viso jos egzistuoja, galbūt padėtų keramikos sudėties cheminė analizė, tačiau ir čia iškiltų atrankos problema, nes mes negalime patikrinti visų šukių. Kiti požymiai, kaip ornamentika, kaklelių tipai, dugneliai, nenurodo nieko, kas leistų keramiką su organinėmis priemaišomis skirstyti į kelias grupes. Lauko tyrinėjimų metu tik nedideliame tyrinėtame paminklo plote pavyko stratigrafiškai išskirti du kultūrinius sluoksnius su tarp sluoksniu, todėl viso paminklo atskirai stratifikuotų sluoksnių neturime.

¹ Varnių apylinkė, Telšių rajonas.

² Daktariškės 5-osios gyvenvietės medžiaga saugoma Lietuvos nacionaliniame muziejuje. Inventoriaus Nr. EM 2245.

³ Apie Virvelinės keramikos ir Pamarių kultūras žiūrėti: Rimantienė 1996a, p. 218–260; taip pat, Girininkas, 1994, p. 159–160.

Apdorojus visus duomenis planigrafiškai paaiškėjo, kad abiejų grupių keramikos šukės pasiskirsčiusios tolygiai visame gyvenvietės plote. Tai leidžia daryti išvadą, kad šioje gyvenvietėje rasta keramika su skirtingomis organinės kilmės priemaisomis negali būti chronologinis rodiklis, bent šio paminklo.

Vis dėlto tyrinėjimų pradžioje buvo bandyta skirti šias dvi grupes ir jas atskirai analizuoti. Pagal pateiktas diagramas (lent. 1) puodų diametrų pasiskirstymas nerodo ypatingų skirtumų, tik kaklelių tipų pasiskirstymas šiek tiek kitoks, nes rodo I tipo kaklelių dominavimą kriauklelinėje grupėje, tačiau čia verta nepamiršti skirstymo reliatyvumo.

Rasta – 16 dugnelių iš jų 6 smailiu-apvaliu dugnu (3 ornamentuoti) likę dugneliai plokšti iš jų vienas ornamentuotas (pav. 12). Smailūs, apvalūs ir plokšti dugneliai turi ir augalinių, ir kriauklelių priemaišų. Ornamento elementai taip pat nepaiso molio sudėties skirtumų. Tik virvelės įspaudas aptiktas ant dviejų šukių su ryškiais kriauklių intarpais. Atsižvelgiant į ką tik išvardytus faktorius, analizuojant Daktariškės 5-osios gyvenvietės keramikos su organinės kilmės priemaisomis ornamentiką, nebus paisoma minėtų molio masės liesinimo skirtumų.

Keramikos paviršius yra rudų atspalvių, dažnai pereinančių į gelsvumą ar žalsvumą. Neretos pilkos, juodos dėmės, atsiradusios keramikos degimo, o kai kur galbūt ir maisto gamavimo metu. Paviršius beveik lygus, neskaitant vėlesnių ištrupėjimų ir duobučių, atsiradusių sudegus augalinei priemaišai. Kai kurių šukių paviršius išraižytas negiliomis chaotiškais linijomis. Tokią faktūrą galėjo suteikti lyginimas sausa žole, žvėries skrandžiu⁴ ar kitomis mums nežinomomis priemonėmis. Keramikos sienelių storis svyruoja nuo 0,3 iki 1,2 cm, tačiau dažniausiai esti 0,7 cm storio. Ties dugneliu ir briauna šukės paprastai būna storesnės. Tyrinėjimo metu pavyko rasti tik vieną beveik visai sveiką, nedidelį smailiadugnį puodą (pav. 7). Jo aukštis 12 cm, skersmuo 14,5 cm, sienelių storis 0,4–0,5 cm⁵. Likusios gyvenvietės šukės yra pavienės ir retai susiklijuoja po dvi tris. Daugiausia jų yra maždaug 4–5 cm ilgio ir pločio, retai, bet pasitaiko 9–15 cm ilgio ir pločio fragmentų, kurie labai vertingi sprendžiant apie keramikos ornamentikos išsidėstymo principus.

Daktariškės 5-osios gyvenvietės keramikos su organinės kilmės priemaisomis pagrindiniai ornamentikos elementai

Daktariškės 5-osios gyvenvietės keramikos ornamentikoje galima išskirti keletą pagrindinių elementų⁶, kuriuos stengiasi įvardyti jau anksčiau literatūroje vartota gana turtinga terminija, įvesta Rimutės Rimantienės (Rimantienė, 1979), taip pat pasiūlyti naujus.

Iš pirmo žvilgsnio ornamento elementų įvairovė labai didelė; to priežastys išryškėja, aptarus vieną iš jų, vadinamąjį, apvąjinį įspaudą, kuris išgaunamas įspaudžiant virvele apvąytą lazdelę. Įspaudu ypatybės lemia virvelės storis, apvąjimo tankis ir storis, spaudimo stiprumas ir kampas, paties puodo sienelės paviršiaus ypatybės (drėgnumas, molio masės tankis). Jis gali būti storas ir plonas, ilgas ir trumpas, simetriškas ir asimetriškas, ryškus ir vos matomas. Dėl šių technologinių ypatybių susiduriame su labai didele ornamento elementų įvairove, tačiau ne kiekvienas iš jų sudaro atskirą tipą, nes pagal įspaudu atlikimo principą juos galima jungti į didesnes grupes⁷.

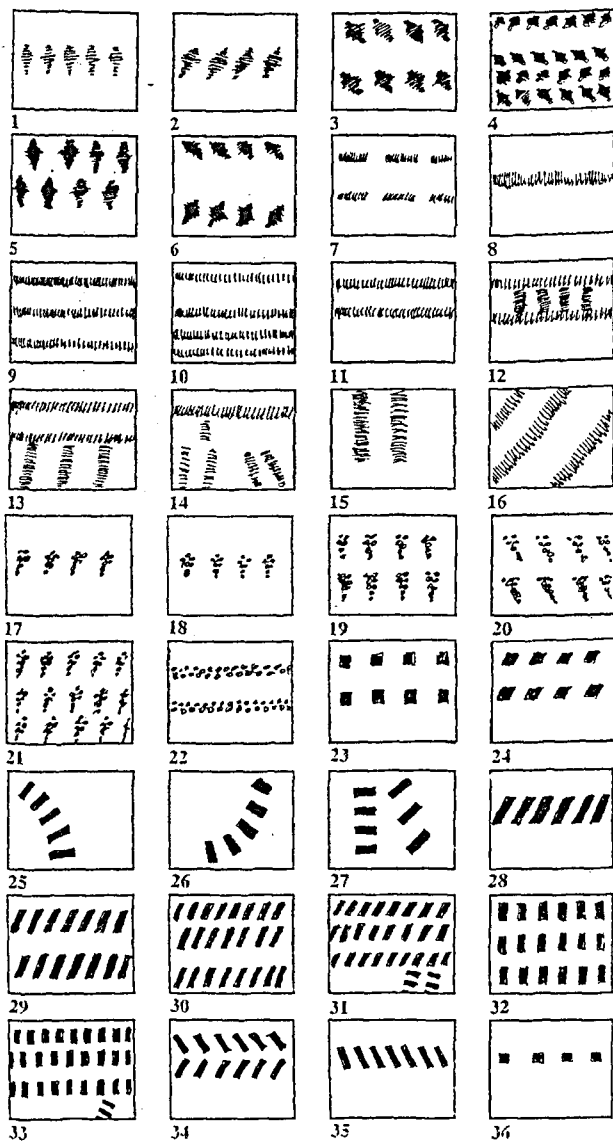
Apvąjinį įspaudą (pav. 1:1–7; 8:3), kurio ypatybės ką tik buvo aptartos, pagal jo formą dar galima pavadinti apvąjiniu šėivos pavidalo įspaudu. Pasitaiko ir šėivos su nukirstais galais pavidalo įspaudas. Jis gali būti statinaitės ar ritinio pavidalo, kartais nelygiais kraštais (pav. 1:7). Kai kurie apvąjiniai įspaudai gali turėti vieną smailų, kitą buką galą. Apvąjinius įspaudus kartais būna trikampio formos ir primena per pusę padalytą šėivą. Apvąjiniu įspaudu įspaudžiama apvąjinė juosta (pav. 1:8–16). Rasti 51 puodo pakraštėliai, puošti įvairios formos apvąjiniais įspaudais, o tai sudaro 14,13% visų ornamento elementų. Poros iš jų puošta išorinė ir vidinė pusė. Penkių pakraštėlių briaunos puoštos tuo pačiu įspaudu kaip ir kraštas. Dvidešimties fragmentų puoštose tik briaunos. Kompoziciniu atžvilgiu apvąjiniai elementai išdėstomi puodo viršutinėje dalyje, netoli puodo kaklelio briaunos. Negalima nustatyti, kiek puodo paviršiaus buvo uždenžiama apvąjiniais elementais, nes nerasta jais puoštų šukių, kurios apimtų didesnę puodo dalį. Elementai briaunos atžvilgiu įspaudžiami vertikaliai, įstrižai, horizontaliai 1–4 eilėmis. Elementai išdėstomi transliacinės simetrijos (pav. 1:1–3, 5) ir veidrodinės simetri-

⁴ Tokią galimybę remdamasi A.A. Bobrynskiu nurodo I. Loze (žiūrėti: Лозе 1988, c. 48).

⁵ Puodas saugomas Telšių „Alkos“ muziejuje.

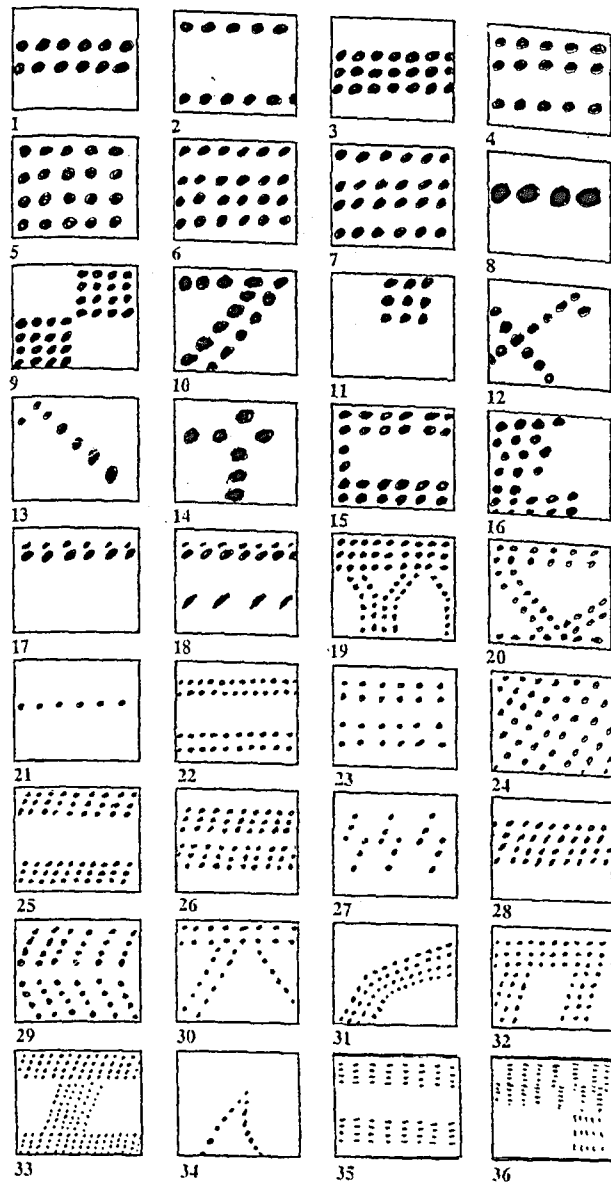
⁶ Ornamento elementas – mažiausia savarankiška ornamento dalis, kurią atitinka pavienis įspaudas ar įraiža (žiūrėti: Rice 1987, p. 248).

⁷ Apie keramikos ornamentavimo priemones ir būdus bei įtaką galutinei ornamentikos įvairovei žiūrėti: Калинин 1990, c. 7–19.

1 pav. Daktariškės 5-osios gyvenvietės keramikos su organinės kilmės priemaišomis ornamento elementai ir jų išsidėstymas puodų sienelėse.

jos būdu (pav. 1:4, 6)⁸. Galbūt būta ir daugiau eilių, tačiau dėl fragmentų smulkumo negalima to patikimai nustatyti. Sudėtingesnės yra apvajinės juostos kompozicijos. Dažnai tai 1–4 horizontalios juostos, tačiau kartais jos jungiamos vertikaliai orientuotais apvajiniais įspaudais, kartais į jas orientuojami įstrižai apvajiniai – šeivos nupjautais galais – tipo įspaudai (pav. 1:8–14). Pasitaikė statmenų ir įstrižių puodo briaunos atžvilgiu apvajinių juostų. Briaunos puoštos vertikaliai ir įstrižai įspaudais apvajiniais elementais, kartais toje pačioje briaunoje pasvirusiais į priešingas

2 pav. Daktariškės 5-osios gyvenvietės keramikos su organinės kilmės priemaišomis ornamento elementai ir jų išsidėstymas puodų sienelėse.

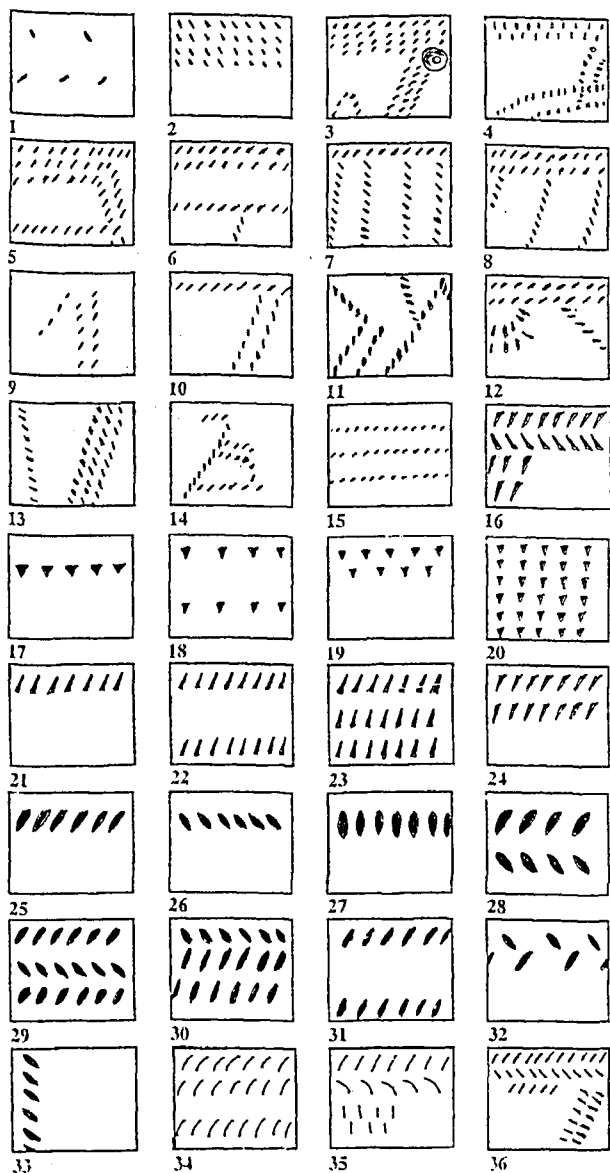
puses (pav. 6:1–5). Kai briauna puošiamą apvajiniais įspaudais, pakraštėlio sienelė gali būti papuošta visais kitais Daktariškės 5-osios gyvenvietės keramikai būdingais elementais (lent. 1). Tuo tarpu sienelėje apvajinis elementas derinamas tik su keturkampiu, trikampiu ir didelės duobutės elementais (lent. 1). Apvajiniai įspaudai rasti ant I, C, S ir CS tipo kaklelių.

Labai panašūs į apvajinius yra įspauso mazgo pavidalo elementai, kartais primenantys pėdsakus ar vynuogių kekę (pav. 1:17–22). Jie greičiausiai atlikti

⁸ Apie simetriją ir simetrinę analizę žiūrėti: Adomonis 1994, p. 62–67; taip pat: Rice 1987, p. 260–264.

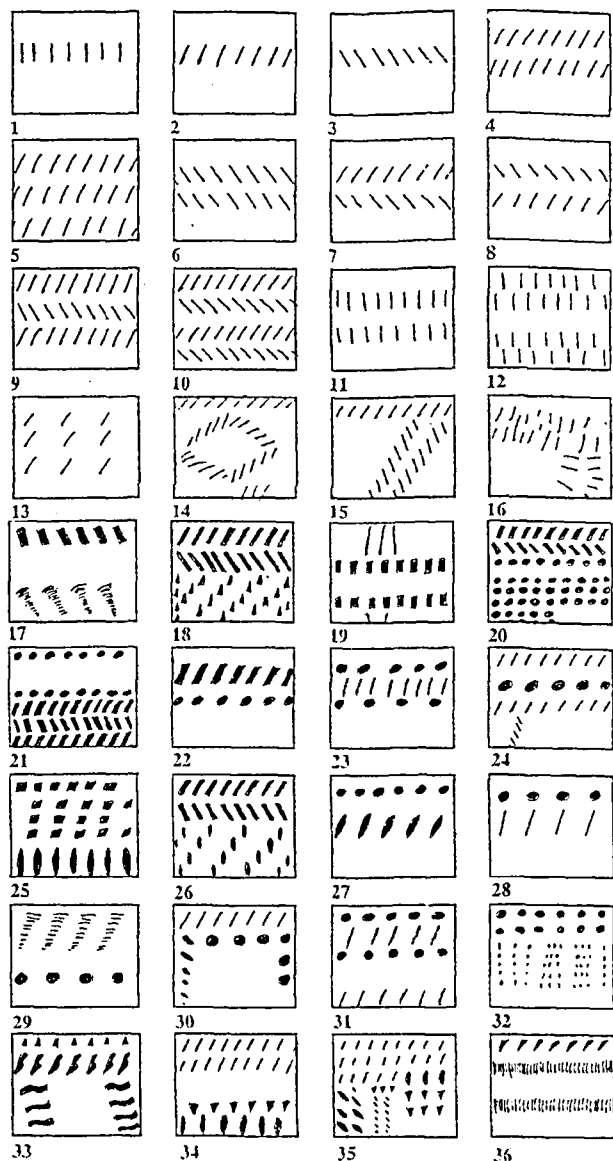
1 lentelė. Daktariškės 5-osios gyvenvietės keramikos su organinės kilmės priemonėmis ornamentu pasiskirstymas.

Ornamento elementas	Ornamento elementu puoštų šukių skaičius ir procentas nuo bendro ornamentuotų šukių skaičiaus. <i>Is viso yra rasta 361 ornamentuota šukė. Tai sudaro 0,38 % nuo visų narviškų šukių skaičiaus.</i>	Ornamento elementu puoštų puodų pakraštelių skaičius. <i>Is viso yra rasta 303 ornamentuoti puodų pakraščiai. Tai sudaro 74,63 % nuo visų puodų pakraštelių.</i>				Ornamento elementu puoštų dugnelių ir sienelių prie jų skaičius		Ornamento elemento derinimas su kitais ornamento elementais				Ornamento elemento ir puodo kaklelio tipų santykis			
		išorinė sienelė	vidinė sienelė	briauna	briauna ir sienelė kartu	smailus/apvalus dugnelis	plokščias dugnelis	sienelėje	briaunos elementas su sienelės elementais	išorinės ir vidinės sienelės pusės	išorinės sienelės – briaunos – vidinės sienelės	I	C	CS	S
Apvajinis įspaudas (Apv.)	51 14.13 %	24	1	20	6	–	–	Ktk., Trk., Ddb.	Mzg., Mdb., Ibr., Trk., Ktk., Elp., Ddb.	Apv., Ddb.		29	10	5	7
Mazgo pavidalo įspaudas (Mzg.)	26 7.2 %	12	1	9	4	–	–	–	Dbd., Apv.,	Mdb.,		15	1	2	8
Didelių duobučių įspaudas (Ddb.)	50 13.85 %	21	8	3	7	–	–	Ibr., Tbr., Elp., Ktk., Ibr., Trk.	Ibr., Ktk.,	Ddb., Apv., Trk., Elp.,	Ddb., Ibr.,	18	3	9	9
Mažų duobučių įspaudas (Mdb.)	33 9.14 %	11	3	2	9	1	–	Ibr., Tbr.	–	Mdb., Mzg.	Mdb.	15	–	2	8
Keturkampis įspaudas (Ktk.)	46 12.74 %	30	–	–	5	–	1	Apv., Elp., Trk., Ddb., Ibr.	Elp., Apv., Ddb.,	–	–	20	–	6	9
Trikampis įspaudas (Trk.)	11 3.04 %	10	–	1	–	–	–	Ktk., Elp., Ibr.	Elp., Mdb.,	Elp., Ddb.,	Trk., Ibr., Elp.,	11	–	–	–
Elipsės pavidalo įspaudas (Elp.)	22 6.09 %	9	7	2	1	–	–	Irž., Ibr., Trk., Ktk., Ddb.,	Mzg., Ddb., Ibr., Tbr.,	Trk., Elp., Ddb.	Trk., Ibr., Elp.	29	11	16	18
Ilgas brūkšnys (Ibr.)	80 22.16 %	9	2	28	32	3	–	Ddb., Apv., Tbr., Mdb., Ktk., Trk., Elp.	Ktk., Elp., Ddb., Mdb., Tbr., Trk., Bng., Irž.,	Ibr.,	Ibr., Ddb., Elp., Trk.	13	3	–	5
Trumpo brūkšnio įspaudas (Tbr.)	20 5.54 %	17	–	3	1	–	–	Ddb., Mdb., Elp., Trk., Ktk., Bng.	–	Tbr., Ddb.	Tbr., Elp., Ddb.	5	–	–	–
Banguotas įspaudas (Bng.)	8 2.22 %	4	–	–	1	–	–	Irž., Mdb., Mbr., Trk.	–	–	–	–	–	–	–
Virvelės įspaudas (Vrv.)	2 0.56 %	4	–	–	–	–	–	Ktk.	–	–	–	–	–	–	–
Iraiza (Irž.)	7 1.94 %	2	–	–	–	–	–	Mdb., Elp., Ktk.	–	–	–	–	–	–	–

3 pav. Daktariškės 5-osios gyvenvietės keramikos su organinės kilmės priemaišomis ornamento elementai ir jų išsidėstymas puodų sienelėse.

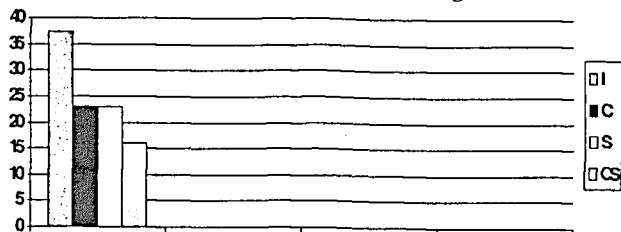
įspaudus įvairiai sumegztą mazgą, nors šią prielaidą reiktų tikrinti eksperimentiškai. Dažnai toje pačioje sienelėje vienas šalia kito esantys įspaudai šiek tiek skiriasi. Jie gali būti apvalūs ir priminti duobutes, užpildytas mažais taškeliams, rombo pavidalo ir sudaryti juostą. Beveik 7% visos keramikos ornamentikos užpildo mazgo tipo įspaudas. Keturių pakraštėlių briaunos puoštos tuo pačiu įspaudu kaip ir sienelės, aštuonių fragmentų puoštos tik briaunos. Kompoziciniu atžvilgiu, mazgo tipo elementai išdėstyti taip pat kaip ir apvajiniai. Puošti visų tipų kakleliai.

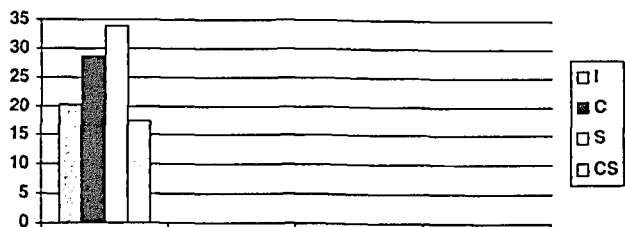
4 pav. Daktariškės 5-osios gyvenvietės keramikos su organinės kilmės priemaišomis ornamento elementai ir jų išsidėstymas puodų sienelėse.

Vienas elementariausių ornamentų yra duobutė. Duobutės gali būti mažos: 0,5–1,5 mm skersmens (pav. 2:19–34; 8:1; 10:1, 4), ir didelės: nuo 1,5 iki 5 ir daugiau mm skersmens (pav. 2:1–16; 8:2; 9:1, 2; 11:4). Kartais duobučių įspaudai ne apskriti, bet netaisyklingo daugiakampio formos. Įspaudams padaryti greičiausiai buvo naudojamas paprasčiausias pagaliukas, o kartais ir tuščiaviduris kaulas. Vietomis duobučių išdėstymas primena, vadinamąjį, šukinį įspaudą, kai vienu spaudimu padaroma 3–5 duobučių cilė (pav. 2:25–33). Šią kombinaciją reiktų vertinti kaip

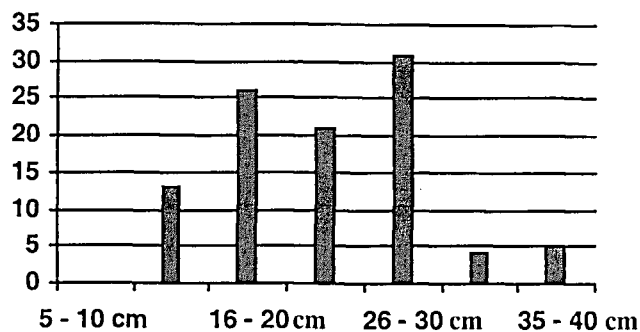
2 lentelė. Daktariškės 5-osios gyvenvietės keramikos su organinės kilmės priemaisomis kaklelių tipų ir puodų diametrų procentinės išraiškos diagramos.

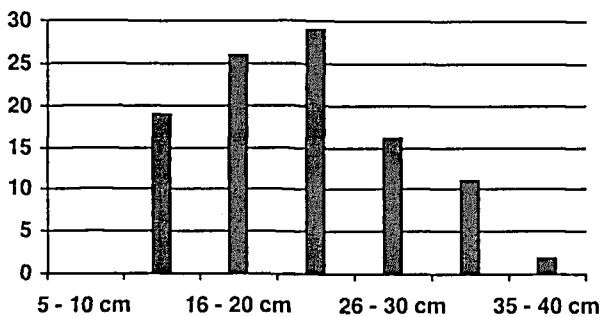
1. Puodų su grūstų kriauklių priemaisomis kaklelių tipų procentinė diagrama.

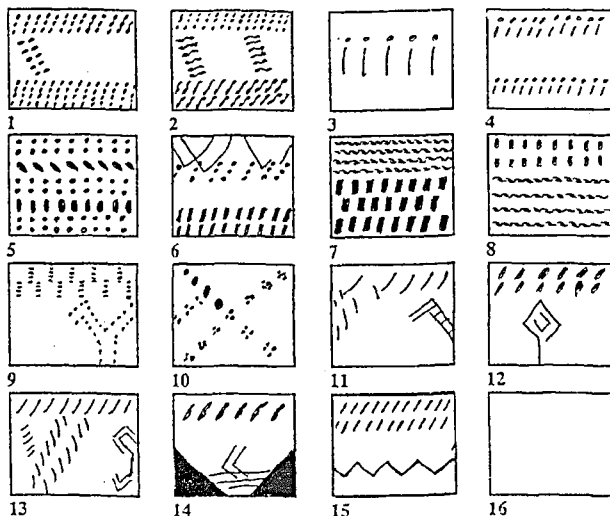
2. Puodų su augalinėmis priemaisomis kaklelių tipų procentinė diagrama.

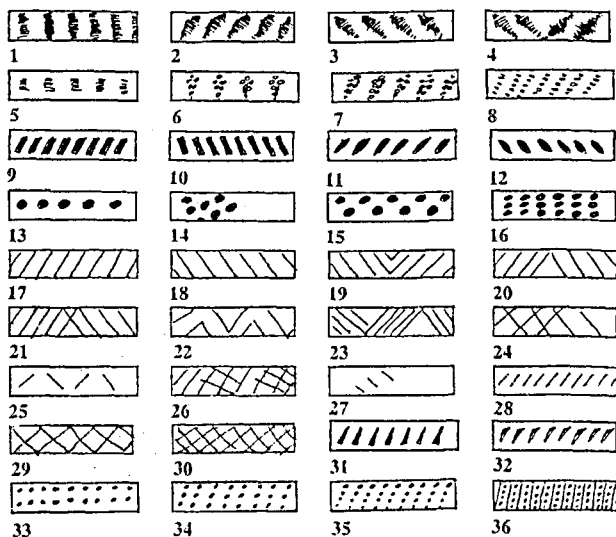
3. Keramikos su grūstų kriauklių priemaisomis puodų diametrų procentinės išraiškos diagrama (apskaičiuota pagal 87 puodų diametrus).

4. Keramikos su augalinėmis priemaisomis puodų diametrų procentinės išraiškos diagrama (apskaičiuota pagal 118 puodų diametrus).

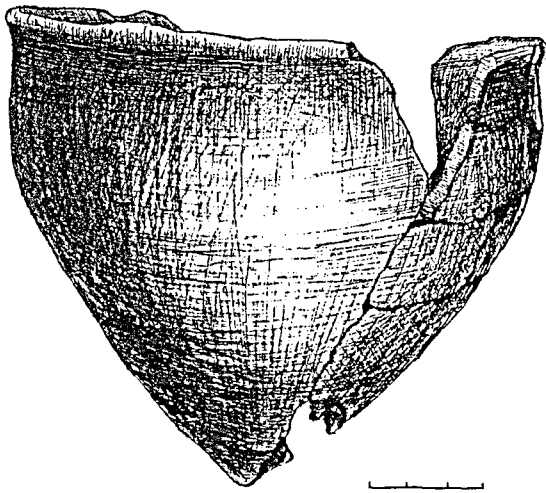
5 pav. Daktariškės 5-osios gyvenvietės keramikos su organinės kilmės priemaisomis ornamento elementai ir jų išsidėstymas puodų sienelėse.

6 pav. Daktariškės 5-osios gyvenvietės keramikos su organinės kilmės priemaisomis ornamento elementai ir jų išsidėstymas puodų briaunose.

ornamento motyvą⁹. Šiek tiek skiriasi didelių ir mažų duobučių kompozicinis išdėstymas. Didelės duobutės, kurios sudaro 13,85% ornamento elementų, yra išdėstytos horizontaliomis, vertikaliomis, įstrižomis puodo briaunos atžvilgiu linijomis. Yra ir įdomesnių kompozicijų, pavyzdžiui: keturkampiai duobučių laukai išdėstyti šachmatų tvarka (pav. 2:9; 8:2), tiesa, kaip atrodė visa kompozicija – pasakyti negalime, nes per

⁹ Motyvas – fiksuota ornamento elementų kombinacija, kuri naudojama ornamento kompozicijai sudaryti (žiūrėti: Rice, 1987, p. 248).

7 pav. Daktariškės 5-osios gyvenvietės puodas su organinės kilmės priemaišomis.

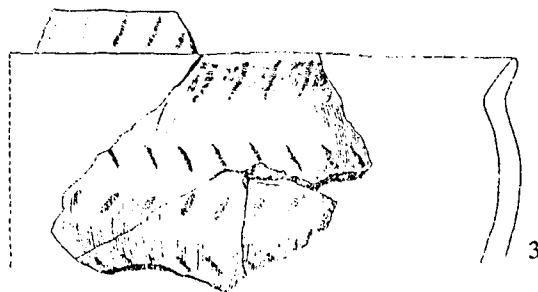
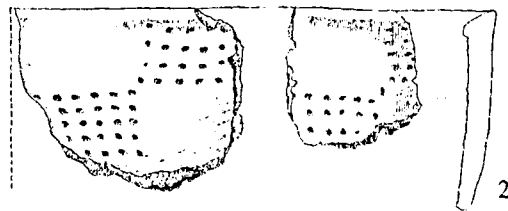
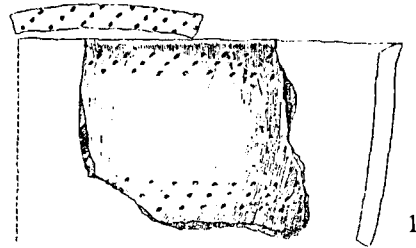
mažas fragmentas. Fragmentų smulkumas trukdo rekonstruoti dar porą sunkiai nusakomų kompozicijų (pav. 2:7,10–16; 10:1). Mažos duobutės sudaro 9,14% ornamentikos elementų ir yra išdėstytos eilėmis įstrižai įspaustų šukinių įspaudų (pav. 2:25–29; 8:1), taip pat viengubomis ir dvigubomis eilėmis (pav. 2:21–23). Yra ir sudėtingesnių kompozicijų (pav. 2:19, 20, 30–34). Fragmentų sienelėse ir briaunose duobutės derintos su kitais elementais: keturkampiu (pav. 11:4), brūkšniu, apvajiniu, clipse (pav. 9:2), kai kur sudarydamos net motyvus (pav. 5:3,4). Duobutėmis puošti beveik visų tipų pakraštėliai, tačiau dominuoja I tipas.

Retas dvigubos duobutės motyvas (pav. 2:17,18). Tai dvi nevienodo skersmens susiliečiančios duobutės, greičiausiai išgautos vienu įspaudimu. Taip puoštos viso labo tik trijų puodų šukės, vienos iš jų puoštos abi pusės, kitos dar ir briauna. Dvigubų duobučių motyvas išdėstytas horizontaliomis eilėmis ant I, S tipo kaklelius turinčių pakraštėlių.

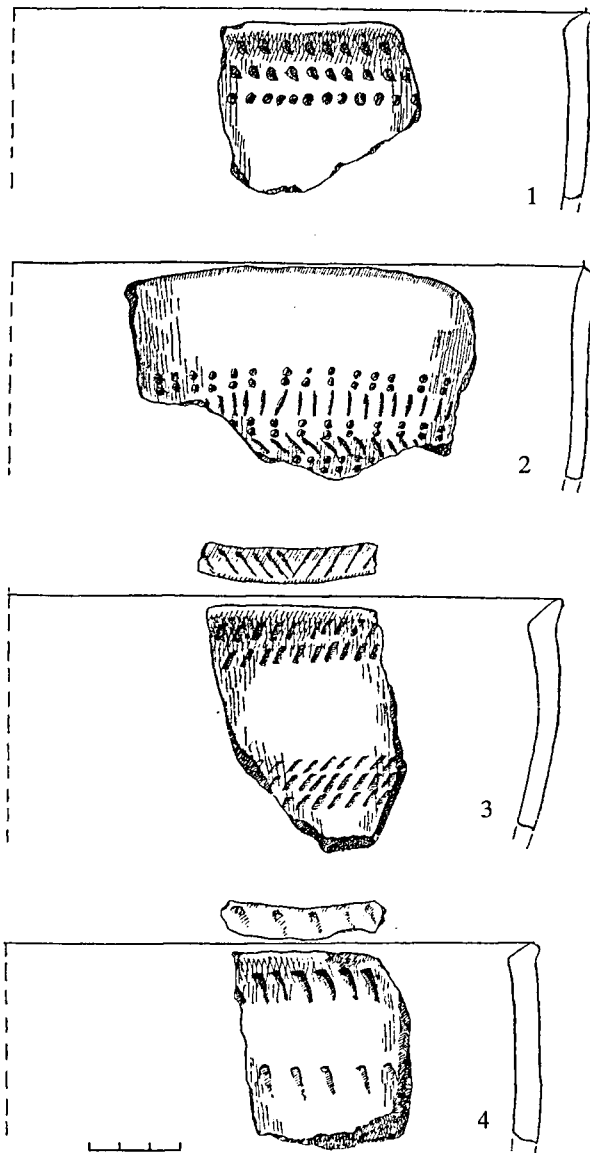
Keturkampiai įspaudai būna kvadrato arba stačiakampio formos (pav. 1:25–34; 9:3; 10:2; 11:4). Daugelis jų neatitinka geometriniam kvadratui ir stačiakampiui keliamų reikalavimų, nes sienelės nėra lygios, lygiagrečios ir pan., tačiau sunku juos kitaip apibūdinti. Tokių rasta 12,74% ornamentuotų fragmentų, tarp jų vienas dugnelis (pav. 12:2). Keturkampiai elementai įspaudžiami vertikaliai, įstrižai ir net horizontaliai briaunos atžvilgiu. Jie išdėstomi horizontaliomis, įstrižomis, labai retai, vertikaliomis net lenktomis eilėmis, o simetrijos atžvilgiu taip pat kaip ir apvajiniai elementai. Briaunose keturkampiai elementai įspaudžiami įstrižai. Jais puošti visų tipų pakraštėliai, tačiau vyrauja I tipas.

Nevienodi yra trikampiai elementai (pav. 3:16–24; 9:4). Dažnai esti smailaus trikampio formos, kuris gali turėti nuo 2 iki 6 mm ilgio kraštinę. Žiūrint į kai kuriuos įspaudus kartais sunku nuspręsti, ar tai trikampis, keturkampis, daugiakampis, ar paprasčiausias brūkšninis įspaudas, nes, nors ir naudotas tas pats įrankis jiems padaryti, dėl spaudimo kampo, jėgos ir kitų priežasčių, jau minėtų aptariant apvajinio įspaudų ypatybes, turime tam tikrą formos neapibrėžtumą ir nepastovumą. Trikampiais puošta maždaug 3,04% ornamentuotų keramikos fragmentų. Trikampiai elementai įspaudžiami vertikaliai ir įstrižai ir išdėstyti horizontaliomis eilėmis puodo kaklelio briaunos atžvilgiu. Briaunose trikampiai elementai įspaudžiami įstrižai (pav. 6:31, 32). Puošti tik I tipo pakraštėliai.

Elipsės (grūdo) formos įspaudai būna nuo 3 iki 8 mm ilgio ir nuo 1 iki 4 mm storio (pav. 3:25–35; 9:2), ne visuomet taisyklingos formos – dažnai elipsė būna

8 pav. Daktariškės 5-osios gyvenvietės keramikos su organinės kilmės priemaišomis fragmentai.

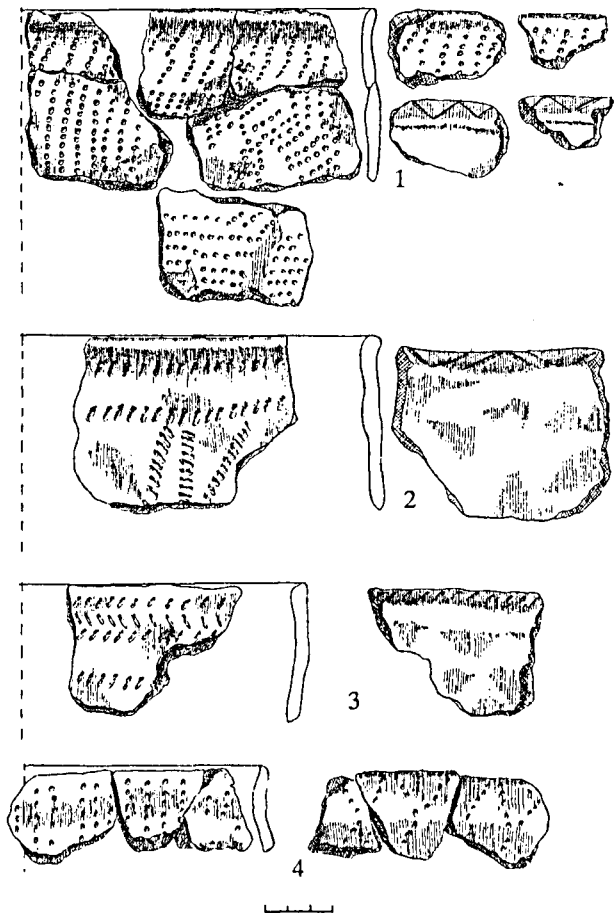

9 pav. Daktariškės 5-osios gyvenvietės keramikos su organinės kilmės priemaišomis fragmentai.

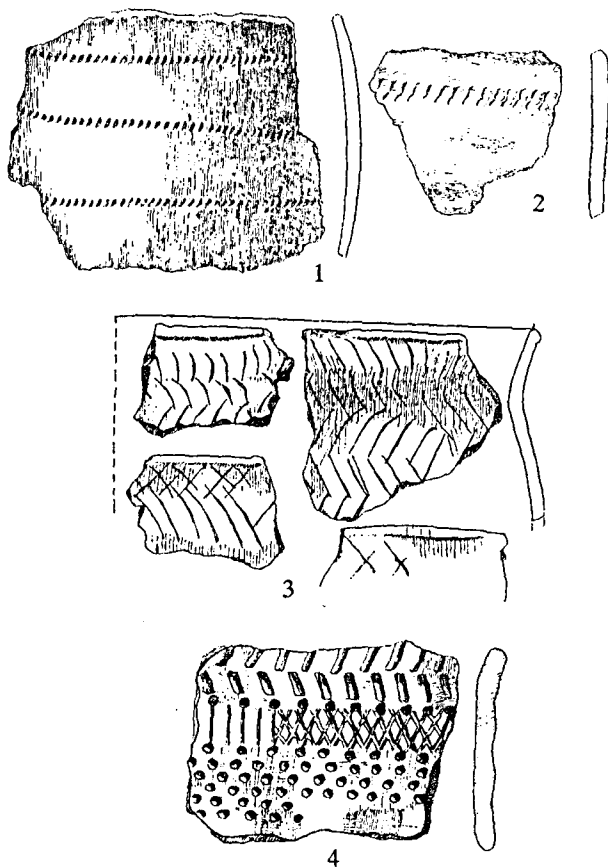
riesta, kartais įspausta tik viena pusė (išilgai dalijant). Taip puošti 6,09% ornamentuotų keramikos fragmentų. Elementai įspausti įstrižai ir išdėstyti horizontaliomis eilėmis briaunos atžvilgiu, transliacinės ir veidrodinės simetrijos principu. Puošti visų tipų kakleliai.

Brūkšniniai arba linijiniai elementai, literatūroje dar vadinami įraižomis (Rimantienė 1979, p. 127, pav. 99:41), galėjo būti tiek įspausti, tiek įrėžti. Jie būna trumpi: iki 3 mm ilgio (pav. 2:35, 36; 3:1–15) ir ilgi: nuo 5 iki 8 mm ilgio (pav. 3:34–36; 4:1–16), kartais truputį lenkti (pav. 3:34–36; 4:16). Šiek tiek storesni primena keturkampius ar elipsės formos įspaudus. Ilgiais brūkšniais puošta 22,16% keramikos fragmentų.

Ilgai brūkšniai įspausti vertikaliai ir įstrižai ir išdėstyti horizontaliomis ir įstrižomis puodo briaunos atžvilgiu linijomis, transliacinės ir veidrodinės simetrijos būdu. Briaunose ilgi brūkšniai įspausti įstrižai, dažnai kaitaliojant pasvirimo kryptį, taip sudarant zigzago arba tinklo struktūrą (pav. 6:19–26, 29, 30). Neretai zigzagą sudaro 2–5 lygiagrečiai įspausti brūkšniai (pav. 6:19–23). Briaunoje įspausti brūkšniai derinami sienelėje su visais kitais šios gyvenvietės keramikos ornamento elementais, tačiau dažniausiai su apvaliomis duobutėmis ir keturkampiais. Ilgus brūkšnius labai sunku atskirti nuo plonų ilgų įraižų, kurios padaromos braukiant, o ne spaudžiant. Neabejodami galime išskirti tik kelis atvejus, kur įrėžtos sudėtingos linijinės figūros (pav. 5:11–14). Taip pat įraižos yra nevienodo ilgio ir konfiguracijos (pav. 4:16; 5:6; 11:3). Sudėtingas kompozicijas sudaro trumpi brūkšneliai – 5,54% ornamentuotų keramikos fragmentų. Jie įspaudžiami horizontaliai, kaip trumpų brūkšnelių šukinis įspaudas (pav. 2:35, 36), įstrižai ir išdėstomi horizontaliomis,

10 pav. Daktariškės 5-osios gyvenvietės keramikos su organinės kilmės priemaišomis fragmentai.

11 pav. Daktariškės 5-osios gyvenvietės keramikos su organinės kilmės priemaišomis fragmentai.

įstrižomis ir lenktomis eilėmis puodo briaunos atžvilgiu (pav. 2:35, 36; 3:1–15). Trumpi brūkšneliai naudoti norint perteikti ir sudėtingesnę figūrą (paukštį?) (pav. 3:14). Puošti visų kaklelių tipų pakraštėliai, tačiau vyrauja I ir S tipas.

Retesni pailgi banguoti, kartais primenantys S raidę, netaisyklingos formos įspaudai (pav. 4:33; 5:1, 2, 14; 11:2). Jų rasta tik ant 8 keramikos fragmentų. Įspausi jie horizontalioje ir įstrižoje padėtyje, tokio pat pobūdžio eilėse. Beveik visais atvejais jie komponuoti su kitais ornamentais: trikampaiais, mažų brūkšnelių įspaudais, įraižomis.

Virvelės įspaudas rastas tik ant dviejų fragmentų. Abiem atvejais jis buvo derintas su keturkampiais elementais (pav. 5:7, 8).

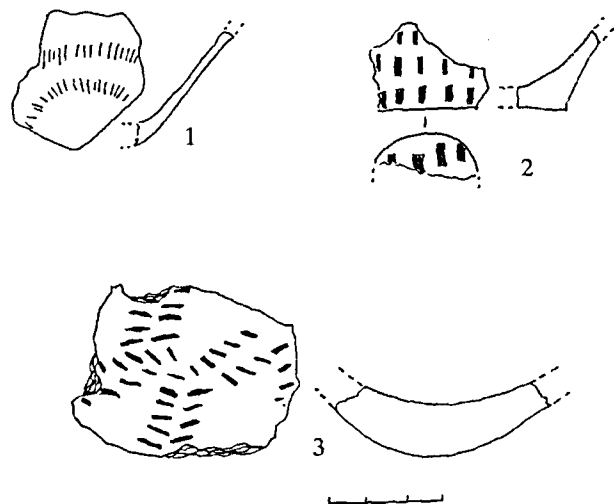
Pagal populiarumą pirmautų ilgabrūkšnis elementas, užpildantis 22,16% ornamentuotų fragmentų. Antroje ir trečioje vietoje būtų apvajinis (14,13%) ir didelių duobučių (13,85%) įspaudai. Mažiausią dalį (0,56%) sudaro virvelės įspaudas. Duomenys apie kitus ornamentus pateikti 1 lentelėje.

Dauguma puodų fragmentų puošti tik vieno tipo ornamento elementais, 34 (9,42%) keramikos fragmentai puošti derinant tarpusavyje 2–3 skirtingus ornamento elementus: trikampi, banguotą, apvajinį, duobutės, elipsės, brūkšninį, kvadratinį, stačiakampį, virvelės ir kt. Apie 62% ornamentuotų pakraštėlių puoštos ir briaunos, 32,9% pakraštėlių sienelių ir briaunų puošti tuo pačiu elementu, o 53,7% pakraštėlių sienelės ir briaunos puoštos skirtingais įspaudais.

Elementų derinimas nėra sudėtingas ir retai perauga į ornamento motyvus. Paprastai tarpusavyje derinamos skirtingų elementų, transliacinės simetrijos būdu sudarytos juostos. Šalia esančių juostų elementai kartais sudaro ornamentinių motyvų išpūdį, tačiau tai atsitiktiniai deriniai. Kaip sąmoningai sudarytus motyvus galime vertinti tik porą atvejų, kur derinama maža duobutė ir ilgas brūkšnys (pav. 5:3, 4). Taip pat motyvais reikėtų vadinti duobučių ir brūkšnelių šukinius įspaudus, dvigubos duobutės įspaudą.

*Daktariškės 5-os gyvenvietės narviškos keramikos ornamentikos kompozicija*¹⁰

Aptariant ornamento elementus buvo išvardyti ir jų išdėstymo principai. Kaip jau minėta, elementai puodo briaunos atžvilgiu įspaudžiami vertikaliai, įstrižai, horizontaliai, vienas šalia kito, sudarydami ornamentines juostas. Deja, negalime patikimai nustatyti, kiek tų juostų ant atskiro puodo paviršiaus galėjo būti, nes turime tik palyginti nedidelius fragmentus. Galbūt jų galėjo būti nuo 1 iki 5 ir daugiau. Horizontalios juostos greičiausiai apjuosdavo visą puodą, taigi buvo begalinės, nes neturi nei pradžios, nei pabaigos. Mažiau yra įstrižų ir vertikalių puodo briaunos atžvilgiu

12 pav. Daktariškės 5-osios gyvenvietės keramikos su organinės kilmės priemaišomis dugnėlių fragmentai.

¹⁰ Ornamento elementų išdėstymas, jų tarpusavio ryšys ir santykis su visuma (žiūrėti: Dailės žodynas, 1999, p. 211).

juostų. Pastarosios visuomet esti baigtinės. Tačiau kiek jos nutoldavo nuo puodo briaunos ar kito atskaitos taško, mes nežinome. Iš turimų pavyzdžių matyti, kad įstrižos ir vertikalios juostos pradžia gali būti puodo briauna arba horizontali juosta (pav. 1:15, 16; 2:10, 32, 33; 4:15; 5:1,2), o pasibaigti ji gali susidūrusi su kita horizontalia juosta, tapdama lyg ir jų jungtimi (pav. 1:12; 2:33; 5:1, 2). Juosta gali nutrūkti tuščioje erdvėje, nesusikirtusi ir nesusidūrusi su jokiais kitais ornamento elementais (pav. 1:15; 2:11), taip pat keisti judėjimo kryptį, sudarydama įvairius kampus ar net uždaras figūras (pav. 2:7, 12, 13, 14, 34; 3:11; 4:14). Įstrižos juostos kartais susikerta, greičiausiai sudarydamos tinklo pavidalo kompoziciją (pav. 2:12). Įstrižos ir vertikalios juostos retai būna pavienės, dažniausiai grupuojamos po dvi – tris. Verta išskirti kompoziciją, kuri sudaryta iš šukinio motyvo, išlaikančio tą pačią kryptį tiek horizontalioje begalinėje juostoje, tiek jungiamojoje juostoje (pav. 2:33). Neretai šukinis motyvas, nekeičiant jo įspaudimo krypties nuo išorinės sienelės, perkeliamas į briauną ir vidinę pusę. Juostos, sudarytos iš ornamentų, juda ne tik tiesiomis ar kampuotomis trajektorijomis, kartais jos sudaro lankus (pav. 1:25, 26; 2:7, 34; 3:12, 14). Pora fragmentų rodo, kad elementai buvo išdėstomi keturkampiais laukeliais kaip šachmatų lentoje, tačiau nežinome kaip atrodė visa kompozicija (pav. 2:9).

Atskiro dėmesio verti disonuojančių su ornamentine tvarka figūrų fragmentai (pav. 3:14; 5:9, 11–14). Figūros yra kampuotų formų, galbūt kai kurios iš jų galėjo būti stilizuoti zoomorfiniai ar antropomorfiniai atvaizdai. Sunku pasakyti, kokią vietą jos užėmė kompozicijoje – ar tai buvo pavieniai figūriniai intarpai, iškrinantys iš bendros ornamentinės sistemos, ar tokių figūrų būta ir daugiau.

Apžvelgus Daktariškės 5-osios gyvenvietės keramikos su organinėmis priemaišomis ornamentiką galima teigti, kad turime didelę ornamentų elementų įvairovę, kuri išryškėja tik keramikos visumoje, nes didžioji dalis fragmentų yra dekoruoti naudojant vieną ornamentų elementą – įspaudą, tik 9,42% ornamentuotų fragmentų puošti derinant tarpusavyje 2–3 skirtingus įspaudus (pav. 4:17–36; 5:1–16). Ornamentuotos šukės, nepriklausančios puodo kraštui, taip pat pakraštėlių fragmentų, apimančių ir puodo vidurinę dalį, ornamentavimas leidžia manyti, kad buvo puošiamas ne tik puodo viršutinė dalis, bet ir vidurys. Deja, neturime pakankamai didelių fragmentų, kurie padėtų rekonstruoti ornamentų išdėstymo tvarką visa-

me puodo paviršiuje. Verta paminėti ornamentų elementų santykinį smulkumą: stambiausias stačiakampis įspaudas – 1,2 cm ilgio, ir tik plonos įraišos gali būti palyginti ilgos.

Ornamentų komponavimo principas yra geometrinis, juostinis. Atskiras elementas nevaizduoja jokio vaidmens. Kompozicija sudaroma iš vienodų elementų paprastųjų metrinųjų eilių. Retais atvejais toje pačioje eilėje periodais išdėstomi skirtingi elementai (pav. 11:4)¹¹. Kompozicija sudaryta transliacinės ir veidrodinės simetrijos principu, tad ji atrodo monotoniška ir statiška. Ją pagyvina tik technologinis dekoravimo primityvumas ir šiurkštumas, kai kiekvienas serijinis elementas yra ir šiek tiek skirtingas. Reti figūriniai dariniai nėra kompozicijos centrai, į kuriuos būtų orientuojami kiti elementai. Dugneliuose ornamentų elementai galėjo būti išdėstyti ir pasukamosios simetrijos principu (pav. 12:3), deja, mes turime per mažai išlikusių dugnelių, kad galėtume daryti platesnius apibendrinimus.

KULTŪRINĖ PRIKLAUSOMYBĖ, DATAVIMAS

Aptartoji keramika pagal molio masės sudėtį, kaklelių tipą, ornamentą sudarančius elementus ir jų išdėstymo struktūrą neabejotinai gali būti priskirta vadinamajai, Narvos kultūrai¹². Ornamentikos elementai ir kompozicija palyginti su Šventosios 1B, 2B, 3B, 23-osios, 26-osios (Rimantienė 1979, p. 120–147), 4-osios (Rimantienė 1996, p. 5–74), 6-osios (Rimantienė 1996, p. 83–167), Kretuono 1B, Žemaitiškės 1-osios ir 2-osios (Girininkas 1990, p. 45–60), Zvidzės, Sulkos, Nainiekstės (Лозе 1988, c. 47–67, 90–91, 97–98), Uosos, Akalio, Žemaitiškės 3B, Ančių pelkės 1-osios, Cedmaro A, Piestinios, Žeimenio ežero 1-osios, Usviatų, Babinovičių, Sarnatės (Girininkas 1994, pav.: 7, 8, 30, 49, 50, 57, 58, 67–71, 72, 101, 209) gyvenviečių keramikos ornamentika. Palyginta peržvelgiant Narvos kultūrai priskiriamų paminklų ar atskirų sluoksnių narviškos keramikos piešinius, kai kurių paminklų keramikos kolekcijas muziejuose. Nors peržiūrėta medžiaga datuojama ankstyvuojuoju, viduriniu ir vėlyvuojuoju neolitu, tačiau naudojami tie patys ornamentų elementai – įspaudai. Kartais šiek tiek skiriasi jų išdėstymas, derinimas su kitais elementais, tačiau kompozicijos principai tie patys. Retai pasitaikančios, iš bendros ornamentų tvarkos lyg ir išskirtinės figūros, taip pat turi savo antrininkes. Čia verta

¹¹ Apie ornamentų sudarymo principus (žiūrėti: Adomonis 1994, p. 92–111).

¹² Apie Narvos kultūrą ir jos paminklus Lietuvoje žiūrėti: Rimantienė 1996a, p.132–151; 229–239 – apie visos Narvos kultūros raidą, žiūrėti: Girininkas 1994.

palyginti pav. 4:14 su rombu iš Sulkos gyvenvietės (Лозе 1988, рис. 60:6), pav. 5:12–14 su figūrinėmis įraižomis iš Zvidzės gyvenvietės (Лозе 1988, рис. 36:1, 2, 4), pav. 5:9, 11 su “sūkurėliu” iš Šventosios 6-osios gyvenvietės (Rimantienė 1996, p. 83–169, p. 154, pav. 63:3). Net pasikliaujant tik įspūdžiu, Daktariškės 5-osios gyvenvietės ornamentika atrodo artima ankstyvuojui neolitu datuojamai Žemaitškės 3B gyvenvietės keramikai, viduriniu neolitu datuojamų paminklų keramikai: Šventosios 1B, 2B, Kretuono 1B, Zvidzės, Nainiektės. Tam neprieštarauja ir nedidelėje paminklo dalyje išskirta apatiniojo sluoksnio data (Vs-808) 5530c110 bp/cal 4001 m. pr. Kr. bei viduriniojo neolito pradžia datuojamas Narvos kultūros sluoksnis (Vs-809)

4360c90 bp/cal 2635 (2534) 2434 m. pr. Kr. Tačiau randa panašumų ir su vėlyvojo neolito Žemaitškės 1-osios, 2-osios, Šventosios 26-osios, 28-osios, 6-osios gyvenviečių keramika, ir net vėlyviausia Narvos kultūros keramika iš Kretuono 1-osios C gyvenvietės. Mums lieka tik stebėtis tokiu, beveik 3 tūkstančius metų egzistavusio, dizaino pastovumu. Gaila, kad nebuvo galimybių stratifikuoti visos Daktariškės 5-osios gyvenvietės keramikos su organinės kilmės priemaišomis, tačiau ornamentika rodo, kad buvo tęsiamos ir plėtojamos ankstyvojo neolito Narvos kultūros keramikos tradicijos, ir kad šis tas iš elementų ir kompozicijos nusižiūrėta iš naujų kaimynų, Šukinės-duobelinės, Rutulinių amforų ir net Virvelinės keramikos kultūrų atstovų.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Adomonis J., 1994 – Nuo taško iki sintezės. Vilnius, 1994.

Butrimas A., 1988 – Daktariškės 5-osios neolito gyvenvietės tyrinėjimai 1987 m. // ATL 1986 ir 1987 metais. Vilnius, 1988, p. 5–7.

Butrimas A., 1990 – Daktariškės 5-osios neolito gyvenvietės tyrinėjimai // ATL 1988 ir 1989 metais. Vilnius, 1990, p. 7–9.

Butrimas A., 1992 – Daktariškės 5-osios neolito gyvenvietės tyrinėjimai // ATL 1990 ir 1991 metais. Vilnius, 1992, p. 8–11.

Butrimas A., 1998. Biržulio baseino ir Žemaičių aukštumos akmens amžiaus tyrinėjimų apžvalga // LA. Vilnius, 1998. T. 15, p. 107–131.

Dailės žodynas, 1999 – Vilnius, 1999.

Girininkas A., 1990 – Kretuonas vidurinis ir vėlyvasis neolitas // LA. Vilnius, 1990. T. 7, p. 6–111.

Girininkas A., 1994 – Baltų kultūros ištakos. Vilnius, 1994.

Rice P. M., 1987 – Pottery Analysis a Sourcebook. Chi-

cago and London: The University of Chicago Press, 1997.

Rimantienė R., 1979 – Šventoji. Narvos kultūros gyvenvietės. Vilnius, 1979.

Rimantienė R., 1996a – Akmens amžius Lietuvoje. Vilnius, 1996.

Rimantienė R., 1996 – Šventosios 4-oji radimvietė // LA. Vilnius, 1996. T. 14, p. 5–79.

Rimantienė R. 1996 – Šventosios 6-oji gyvenvietė // LA. Vilnius, 1996. T. 14, p. 83–173.

Калинина Л.В., Устинова Е.А., 1990 – Технологическая классификация орнаментов неолитической – энеолитической керамики уральского региона // Археологический сборник. 1990. № 30, с. 7–19.

Лозе И.А., 1988 – Поселения каменного века Лубанской низины. Мезолит, Ранний и средний неолит. Рига, 1988.

SANTRUMPOS

ATL – Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje

LA – Lietuvos archeologija

DECORATION OF CERAMICS WITH ORGANIC TEMPER FROM THE SETTLEMENT OF DAKTARIŠKĖ 5

Marius Iršėnas, Adomas Butrimas

Summary

In the settlement were separated two layers, earlier one contained ceramic with organic temper and later one contained ceramic with mineral (crushed granite and sand) temper.

In the article is considered ceramic with organic (plant fibre, ground shell) temper.

Total was collected 9440 potsherd, 361 (0.38%) were decorated. The minimal quantity of reconstructed pots – 406 (according to quantity of different rims), 303 from this amount were decorated. Have been find all types of the necks: I, C, S, CS.

Total amount of the base fragments is 16, with rounded / pointed base – 6 (3 were decorated), the flat bottomed – 10 (1 was decorated).

The thickness of ceramic's walls is from 0.3 to 1.2 cm, but for the most part is 0.7 cm. By the rim and the base the walls are more thick. Have been find only one almost well preserved pointed base pot (Fig. 7). The rest of the potsherd is seldom sticking together. The most part of potsherds is 4–5 cm length and width, but also the fragments at 9–15 cm length and width.

In the decoration of ceramics are possible separate 12 basic elements of decoration (which frequency in use reflects the percentage from all quantity of basic elements): long stroke impressions (22.16%) (Fig. 3:34–36; 4:1–16), winding impressions (14.13%) (Fig. 1:1–7; 8:3), big pits impressions (13.85%) (Fig. 2:1–16; 8:2; 9:1, 2; 11:4), quadrangular impressions (12.74%) (Fig. 1:25–34; 9:3; 10:2; 11:4), small pits impressions (9.14%) (Fig. 2:19–34; 8:1; 10:1, 4), knot like impressions (7.2%) (Fig. 1:17–22), ellipsis like impressions (6.09%) (Fig. 3:25–35; 9:2), short stroke impressions (5.54%) (Fig. 2:35, 36; 3:1–15), triangle like impressions (3.04%) (Fig. 3:16–24; 9:4), wavy impressions (2.22%) (Fig. 4:33; 5:1, 2, 14; 11:2), incisions (1.94%) (Fig. 4:16; 5:6, 11–14; 11:3), cord impressions (0.56%) (Fig. 5:7, 8).

The majority of the potsherds has been decorated with one type of the decoration elements, and only 34 (9.42%) potsherds have been decorated with combination of 2–3 different elements (Fig. 4:17–36; 5:1–16). About 33% of potsherd walls and rims have been decorated with

the same decoration elements, and about 54% walls and rims have been decorated with different elements.

The combinations of elements aren't complicated, and only a few motifs have been created e.g. the small pits and long stroke impressions (Fig. 5:3, 4), the comb like impressions of the small pits (Fig. 2:25–29, 31–33), the short stroke (Fig. 2:35, 36), and the impressions of the double pits (Fig. 2:17, 18).

The arrangement of decoration is geometrical and band like. The composition is created from homogeneous elements from which are created the simple metric bands, which also can be composite. In some cases the band is created from different elements. The composition is consisted from translation (Fig. 1:1–3, 5) and bilateral (or mirror reflection) symmetry (Fig. 1:4; 6). The rare figures representations aren't a center of composition. At the pots bases the decoration elements may be layed out in the principles of rotation symmetry (Fig. 12:3). The bands are layed out horizontal, vertical and slantwise in respect of pot rim. Unfortunately is impossible to ascertain how many bands were impressed on surface of one pot.

In the composition have been prevailed the horizontal bands. Not so many are vertical and slantwise bands and very rare the curved bands. Two potsherd show, that the elements were arranged in quadrangular fields, like in chess-board order (Fig. 2:9).

The unrecognizable figures of angular shape, maybe were stylized zoomorphic or anthropomorphic representations (Fig. 3:14; 5:9, 11–14).

The considered ceramics from Daktariškė 5 settlement site according its temper, the type of rims and decoration can be attributed to Narva culture. The decoration of ceramic from Daktariškė 5 is close to early Neolithic dated ceramics decorations from Žemaitiškė 3B settlement site, and middle Neolithic ceramics decorations from Šventoji 1B, 2B, Kretuonas 1B, Zvidze, Nainiekste. That confirms the date from lower layer of Daktariškė 5 settlement site (Vs –808) 5530±110 bp/cal 4001 B.C. – and other date from middle Neolithic layer (Vs – 809) 4360±90 bp/cal 2635 (2534) 2434 B.C.

LIST OF TABLES

Table 1. Distribution of decoration elements of ceramics with organic temper from Dakтариškė 5 settlement site.

Table 2. The percentage of neck types and diameters:

1. Diagram of neck types' distribution of ceramics with ground shell temper.

2. Diagram of neck types' distribution of ceramics with plant fibre temper.

3. Diagram of diameters' distribution of ceramics with ground shell temper (according 87 pots).

4. Diagram of diameters' distribution of ceramics with plant fibre temper (according 118 pots).

LIST OF ILLUSTRATIONS

Fig. 1. Decoration elements of ceramics with organic temper from Dakтариškė 5 settlement site and their lay out on the pots walles.

Fig. 2. Decoration elements of ceramics with organic temper from Dakтариškė 5 settlement site and their lay out on the pots walles.

Fig. 3. Decoration elements of ceramics with organic temper from Dakтариškė 5 settlement site and their lay out on the pots walles.

Fig. 4. Decoration elements of ceramics with organic temper from Dakтариškė 5 settlement site and their lay out on the pots walles.

Fig. 5. Decoration elements of ceramics with organic temper from Dakтариškė 5 settlement site and their lay out on the pots walles.

Fig. 6. Decoration elements of ceramics with organic temper from Dakтариškė 5 settlement site and their lay out on the pots walles.

Fig. 7. Pot with organic temper from Dakтариškė 5 settlement site.

Fig. 8. Fragments od ceramics with organic temper from Dakтариškė 5 settlement site.

Fig. 9. Fragments od ceramics with organic temper from Dakтариškė 5 settlement site.

Fig. 10. Fragments od ceramics with organic temper from Dakтариškė 5 settlement site.

Fig. 11. Fragments od ceramics with organic temper from Dakтариškė 5 settlement site.

Fig. 12. Fragments od ceramics with organic temper from Dakтариškė 5 settlement site.

ОРНАМЕНТИКА КЕРАМИКИ С ОРГАНИЧЕСКОЙ ПРИМЕСЬЮ ИЗ ПОСЕЛЕНИЯ ДАКТАРИШКЕ 5

Мариус Иршенас, Адомас Бутримас

Резюме

В поселении выделены два слоя – ранний, в котором найдена керамика с примесями органики, и поздний, содержащий керамику с примесями минерального происхождения. Статья посвящена керамике раннего слоя. Всего собрано 9440 фрагментов этой керамики, 361 из них орнаментирован (0.38 %). Минимальное количество горшков – 406, из них 303 (74,63 %) орнаментировано. Горлышко всех 4 форм: I, C, S, CS. Найдено 16 днищ, из них 6 остро/округлые (3 орнаментированны), остальные плоские (1 орнаментирован). Толщина стен от 0.3 до 1.2 см. Найден один полностью сохранившийся горшок (рис. 7).

В орнаментике керамики можно выделить 12 главных элементов: длинная чёрточка (22.16 %) (рис. 3:34–36; 4:1–16), намотанное вдавление (14.13 %) (рис. 1:1–7; 8: 3), вдавление больших ямок (13.85 %) (рис. 2: 1–16; 8: 2; 9: 1, 2; 11: 4), четырёхугольное вдавление (12.74 %) (рис. 1:25–34; 9: 3; 10: 2; 11: 4), вдавление малых ямок (9.14 %) (рис. 2: 19–34; 8:1;

10:1, 4), узкое вдавление (7.2 %) (рис. 1:17–22), эллипсное вдавление (6.09 %) (рис. 3:25–35; 9:2), вдавление короткой чёрточки (5.54 %) (рис. 2:35,36; 3:1–15), треугольное вдавление (3.04 %) (рис. 3:16–24; 9:4), волнистое вдавление (2.22 %) (рис. 4:33; 5:1,2,14; 11:2), врез (1.94 %) (рис. 4:16; 5:6, 11–14; 11:3), шнуровое вдавление (0.56 %) (рис. 5:7,8).

В основном фрагменты керамики украшены элементами одного типа. Только 9.42 % фрагментов декорированы 2–3 разными элементами орнаментики (рис. 4:17–36; 5:1–16).

Композиция орнаментики геометрически-поясная, составленная из одинаковых элементов по принципу трансляционной и зеркальной симметрии. Редкие фигуративные изображения не являются центром композиции.

Орнаментика керамики с поселения Дактаришке 5 близка керамике поселения Жемайтишке 3В, относящейся к раннему неолиту, а также керамике с поселений: Швянтоин 1В, 2В, Крятуонас 1В, Звизде,

Найнексте – принадлежащих среднему неолиту. Этому не противоречит дата (Vs – 808) 5530с110 bp/cal 4001 до н.э.) выделенная в нижнем слое памятника, а также другая дата с этого поселения, относящая

часть слоя к среднему неолиту (Vs – 809) 4360с90 bp/cal 2635 (2534) 2434 до н.э.).

По ряду признаков эту керамику можно отнести к Нарвской культуре.

СПИСОК ТАБЛИЦ

Таблица 1. Распределение элементов орнамента, керамики с примесями органики с поселения Дактаришке 5.

Таблица 2. Диаграммы распределения типов горлышек и диаметров керамики с примесями органики с поселения Дактаришке 5:

1. Диаграмма распределения типов горлышек керамики с примесями толщенных раковин.

2. Диаграмма распределения типов горлышек керамики с примесями органики.

3. Диаграмма распределения диаметров, керамики с примесями ракушек.

4. Диаграмма распределения диаметров, керамики с примесями органики.

СПИСОК ИЛЛЮСТРАЦИЙ

Рис. 1. Элементы орнамента и их размещение на керамике с примесями органики с поселения Дактаришке 5.

Рис. 2. Элементы орнамента и их размещение на керамике с примесями органики с поселения Дактаришке 5.

Рис. 3. Элементы орнамента и их размещение на керамике с примесями органики с поселения Дактаришке 5.

Рис. 4. Элементы орнамента и их размещение на керамике с примесями органики с поселения Дактаришке 5.

Рис. 5. Элементы орнамента и их размещение на керамике с примесями органики с поселения Дактаришке 5.

Рис. 6. Элементы орнамента и их размещение на горлышках керамики с примесями органики с поселения Дактаришке 5.

Рис. 7. Горшок с примесями органики с поселения Дактаришке 5.

Рис. 8. Фрагменты керамики с примесями органики с поселения Дактаришке 5.

Рис. 9. Фрагменты керамики с примесями органики с поселения Дактаришке 5.

Рис. 10. Фрагменты керамики с примесями органики с поселения Дактаришке 5.

Рис. 11. Фрагменты керамики с примесями органики с поселения Дактаришке 5.

Рис. 12. Фрагменты днищ керамики с примесями органики с поселения Дактаришке 5.

M. Iršėnas
Vilniaus dailės akademija
Maironio 6
2600 Vilnius
Lietuva/Lithuania

Dr. A. Butrimas
Vilniaus dailės akademija
Maironio 6
2600 Vilnius
Lietuva/Lithuania